

УДК 378.091.12:[796.071.4+797.02](477)«19/20»
DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/44-3-26>

Катерина ПЛОТНИКОВА,
orcid.org/0000-0002-9078-9644

випускниця аспірантури

*Державного закладу «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка»
(Старобільськ, Луганська область, Україна) plotnikovaek4@gmail.com*

ТРАНСФОРМАЦІЯ ЗМІСТУ ПІДГОТОВКИ ТРЕНЕРІВ-ВИКЛАДАЧІВ З ВОДНИХ ВИДІВ СПОРТУ В ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ (ДРУГА ПОЛОВИНА ХХ – ПОЧАТОК ХХІ СТОЛІТТЯ)

У статті здійснено спробу висвітлення питання трансформації змісту підготовки тренерів-викладачів з водних видів спорту в закладах вищої освіти України у другій половині ХХ – на початку ХХІ століття. У науковій роботі визначалися чинники, що зумовлювали трансформацію змісту підготовки тренерів-викладачів з водних видів спорту в закладах вищої освіти України у вказаний вище період. Встановлено, що розвиток змісту підготовки тренерів-викладачів з водних видів спорту в закладах вищої освіти України протягом другої половини ХХ – початку ХХІ століття відбувався під впливом низки соціально-історичних та педагогічних чинників, а саме: політика керівних сил суспільства; потреби суспільства у розвитку робочої сили (максимально характерно для післявоєнного періоду); залучення широких мас до розвитку фізичної культури та спорту; дефіцит кадрів з фізичної культури з вищою освітою; розвиток науки і техніки, що супроводжувався появою нових ідей, теорій і докорінними змінами в техніці й технології (пошуком нових шляхів удосконалення навчально-тренувального процесу); введення в загальноосвітніх школах заліку з плавання; розвиток водних видів спорту (вихід вітчизняних спортсменів на світову спортивну арену); відновлення та побудова нових басейнів; методологічні позиції вчених (проведення та постійне збільшення наукових досліджень щодо підготовки тренерів-викладачів); вдосконалення навчально-методичного забезпечення процесу підготовки тренерів-викладачів з водних видів спорту; збільшення кількості закладів вищої освіти фізкультурного профілю (створення факультетів фізичного виховання в педагогічних інститутах та університетах); зміна тенденцій для відбору освітніх компонентів тощо. Проведене дослідження підтверджує, що прогресивні перетворення супроводжувалися низкою негативних тенденцій у підготовці тренерів-викладачів з водних видів спорту в закладах вищої освіти України (друга половина ХХ – початок ХХІ століття). Історичний досвід загалом дасть змогу визначити ефективні шляхи вдосконалення змісту підготовки тренерів-викладачів з водних видів спорту в закладах вищої освіти України.

Ключові слова: *фізична культура і спорт, тренер-викладач, заклади вищої освіти, водні види спорту, зміст освіти, освітній процес.*

Katerina PLOTNIKOVA,
orcid.org/0000-0002-9078-9644

Graduate student

*Luhansk Taras Shevchenko National University
(Starobilsk, Luhansk region, Ukraine) plotnikovaek4@gmail.com*

TRANSFORMATION OF THE CONTENT OF TRAINING OF TRAINERS-TEACHERS ON WATER SPORTS IN HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS OF UKRAINE (SECOND HALF OF XX - BEGINNING OF XXI CENTURY)

The article attempts to cover the issue of transformation of the content of training of trainers-teachers in water sports in higher education institutions of Ukraine (second half of the XX – beginning of the XXI century). The scientific work identified the factors that determined the transformation of the content of training of trainers-teachers in water sports in higher education institutions of Ukraine (the second half of the XX – beginning of the XXI century). It is established that the development of the content of training of trainers-teachers in water sports in higher education institutions of Ukraine (second half of the XX – beginning of the XXI century) took place under the influence of a number of socio-historical and pedagogical factors, namely: policy of society; the needs of society in the development of the labor force (most characteristic of the postwar period); involvement of the masses in the development of physical culture and sports; shortage of physical education staff with higher education; development of science and technology, accompanied by the emergence of new ideas, theories and radical changes in technology and technology (the search for new ways to improve the educational process); introduction of a swimming test in secondary schools; development of water sports (entry of domestic athletes into the world sports arena); restoration and construction of new pools; methodological

positions of scientists (conducting and constantly increasing research on the training of trainers-teachers); improving the educational and methodological support of the process of training coaches-teachers in water sports; increasing the number of institutions of higher education in physical education (creation of physical education faculties in pedagogical institutes and universities); changing trends for the selection of educational components, etc. The study confirms that the progressive transformations were accompanied by a number of negative trends in the training of coaches-teachers of water sports in higher education institutions of Ukraine (the second half of the XX - early XXI century). Historical experience in general will allow to identify effective ways to improve the content of training of trainers-teachers in water sports in higher education institutions of Ukraine.

Key words: physical culture and sports, trainer-teacher, institutions of higher education, water sports, content of education, educational process.

Постановка проблеми. Проблема змісту освіти будь-якої галузі знань завжди була актуальною в науковому просторі. Її вирішення значною мірою впливає на якість підготовки фахівців різних сфер життєдіяльності. Не залишається осторонь питання змісту професійної підготовки фахівців з фізичної культури та спорту – тренерів-викладачів з водних видів спорту.

На зміст освіти у різні історичні періоди впливали як об'єктивні, так і суб'єктивні чинники. Не є винятком розвиток змісту підготовки тренерів-викладачів з водних видів спорту в закладах вищої освіти України в другій половині XX – на початку XXI століття, який також супроводжувався появою низки чинників, що відображалися на досліджуваному феномені.

Аналіз досліджень. Питання підготовки тренерів-викладачів з водних видів спорту в закладах вищої освіти залишається маловивченим. Науковці ґрунтовно не вивчали зазначену проблему, а лише торкалися деяких її аспектів (Т. Круцевич, В. Платонов, Л. Сергієнко, А. Цьось, Б. Шиян тощо). Недостатньо висвітлено історико-педагогічні аспекти підготовки тренерів-викладачів з водних видів спорту.

Мета статті – виявити чинники, що зумовили трансформацію змісту підготовки тренерів-викладачів з водних видів спорту в закладах вищої освіти України в другій половині XX – на початку XXI століття).

Виклад основного матеріалу. Зміст підготовки фахівців галузі «Фізична культура і спорт» забезпечується, перш за все, нормативно-правовими документами, відповідними умовами освітнього процесу, актуальними для кожного рівня освіти в контексті певного історичного періоду. Стисло розкриємо окремі аспекти розвитку змісту підготовки тренерів-викладачів з водних видів спорту в закладах вищої освіти України (друга половина XX – початок XXI століття). Для цього спочатку звернімося до основних понять дослідження.

Так, термін «зміст» щодо освіти трактують як основу, мету, призначення чого-небудь (Бусел, 2007: 467), а терміном «підготовка» позначають

запас знань, навичок, досвід тощо, набутий у процесі навчання, практичної діяльності (Бусел, 2007: 952). Зміст освіти найчастіше розглядається як система наукових знань, якими повинен оволодіти здобувач освіти в освітньому процесі. Найголовнішими знаннями є обізнаність здобувачів щодо природи, суспільства, людського мислення, практичних вмінь і навичок та способів діяльності, досвіду творчої діяльності та іншого (Гладуш, Лисенко, 2014: 137).

Розглянемо дві найголовніші педагогічні вимоги до змісту освіти: 1) зміст освіти повинен бути спрямований на досягнення основної мети виховання – формування гармонійно розвиненої, суспільно активної особистості; 2) зміст освіти повинен будуватися на науковій основі (Гладуш, Лисенко, 2014: 137).

Водночас необхідно пам'ятати, що на зміст освіти може впливати низка соціально-економічних, політичних, педагогічних чинників. Друга половина XX та початок XXI століття в Україні насичені подіями, які могли позначитися на змісті підготовки тренерів-викладачів з водних видів спорту в закладах вищої освіти. Характеризуючи досліджуваний період, важливо визначити, які саме чинники зумовили трансформацію змісту підготовки тренерів-викладачів з водних видів спорту в закладах вищої освіти України.

На початку 50-х років XX століття в Україні в галузі водних видів спорту відбувалися певні повоєнні події, а саме: проводилися Всесоюзні юнацькі змагання, спартакіади (до програми яких входили змагання з плавання, стрибків у воду та водному поло); здійснювалася масова агітаційна робота з плавання. Видатним для українських плавців видався 1952 рік. Збірна команда СРСР з плавання того року взяла участь у XV Олімпійських іграх (Гельсінкі, Фінляндія). Участь плавців на міжнародній арені була невдалою, але це допомогло виявити недоліки в підготовці спортсменів та визначити шляхи їх вирішення. Однією з причин цієї невдачі були помилки в методиці тренування. Для підвищення майстерності радянських плавців необхідно було узагальнити досвід

практичної роботи тренерів, підвищити їхню кваліфікацію, а також поліпшити якість науково-дослідницької роботи та впровадити її результати в практику (Бутович, 1963; Пангелова, 2010).

Протягом 50-х років XX століття до викладацької діяльності в закладах вищої освіти залучалися найбільш кваліфіковані практичні працівники, здатні вести освітній процес із використанням передових методів і сучасних досягнень науки і техніки, максимально використовувалися практики. На вечірнє і заочне навчання приймалися переважно особи, які працювали за фахом. Однак, незважаючи на післявоєнні перетворення в розвитку вищої школи, в підготовці кадрів спеціалістів усе ж були значні недоліки: відрив навчання від життя, недостатня підготовленість до практичної діяльності (Збірник законів, 1974).

Як бачимо, в першому десятиріччі досліджуваного періоду в підготовці тренерів-викладачів з водних видів спорту в закладах вищої освіти було зроблено акцент на таких аспектах: використанні передових методів і сучасних досягнень науки й техніки; посиленні значення практик; підвищенні педагогічної та спеціальної підготовки студентів закладів фізичної культури; пріоритетному наборі до закладів фізичної культури молоді з практичним стажем роботи.

60-ті роки XX століття в галузі фізичної культури і спорту характеризуються тим, що продовжувала активно проводитися агітаційна робота з масового навчання плаванню. Питання підготовки висококваліфікованих спеціалістів з водних видів спорту залишалось актуальним і мало низку труднощів. Заклади вищої освіти не завжди могли впоратися із завданнями щодо підвищення кваліфікації викладачів, підготовки й видання необхідних підручників, відповідності навчально-матеріальної бази вимогам освітнього процесу й організації науково-дослідної роботи тощо. Тому значною мірою було посилено відповідальність міністерств і відомств щодо заходів із удосконалення практичної підготовки спеціалістів, поліпшення освітнього процесу та науково-дослідної роботи. З огляду на це 3 вересня 1966 року була прийнята Постанова ЦК КПРС і Ради Міністрів СРСР «Про заходи щодо поліпшення підготовки спеціалістів та вдосконалення керівництва вищою і середньою спеціальною освітою в країні» (Федосєєв, Черненко, 1966: 120).

У цьому документі щодо змісту підготовки здобувачів вищої освіти, зокрема тренерів-викладачів з водних видів спорту, зазначалося: передбачити переважний розвиток денного навчання; установити закріплення установ закладами вищої

освіти як постійних баз для проходження практики; дозволити великим закладам вищої освіти самостійно видавати науково-методичну літературу; покласти на Міністерство вищої і середньої освіти СРСР організацію постачання закладам вищої освіти спеціального навчального та наукового обладнання (Федосєєв, Черненко, 1966: 120–129).

Отже, постановою ЦК КПРС і Ради Міністрів СРСР «Про заходи щодо поліпшення підготовки спеціалістів та вдосконалення керівництва вищою і середньою спеціальною освітою в країні» від 3 вересня 1966 року було визначено основні напрямки роботи щодо подальшого вдосконалення змісту підготовки здобувачів вищої освіти в Україні. Наступні роки передбачали забезпечення якнайкращого поєднання теоретичного навчання і практичної підготовки майбутніх фахівців, збільшення контингенту студентів денного відділення, появу нових спеціальностей, зміни в планах підготовки спеціалістів – введення обов'язкової виробничої практики та інше.

Характеризуючи стан та перспективи розвитку фізичної культури й спорту в цей період, Г. Рошупкін у публікації «Нові рубежі науки з фізичного виховання» (1968) зазначав, що ці роки характеризуються новими успіхами в роботі спортсменів, тренерів, працівників фізичної культури, а фізкультурний рух перетворився на могутню силу, що охопила широкі маси людей (Рошупкін, 1968: 3–5).

Однак виступ радянських плавців в 1968 році на XIX Олімпійських іграх (Мехіко, Мексика) показав, що спортивне плавання не зробило значного кроку вперед. Однією з основних причин цього відставання вважалися недоліки в роботі ДЮСШ, зокрема недостатня кваліфікація тренерських кадрів. Це питання частково було вирішено Комітетом з фізичної культури та спорту при Раді Міністрів СРСР, коли було прийнято постанову «Про стан і заходи з подальшого розвитку спортивного плавання в СРСР» від 23 квітня 1969 року. В ній було передбачено протягом 1970–1975 років забезпечити заходи з поліпшення всієї роботи з плавання, стрибків у воду та водного поло, а саме: інтенсивне будівництво зимових плавальних басейнів; збільшення кількості ДЮСШ; значне збільшення кількості дітей, які займаються спортивним плаванням; щорічне проведення всесоюзних змагань з плавання; введення для всіх учнів 1–4 класів загальноосвітніх шкіл, розміщених біля басейнів, уроків плавання; проведення всесоюзних, республіканських та місцевих науково-практичних конференцій тренерського складу (Пангелова, 2010; Нікітський, 1967).

Результатом плідної роботи щодо вдосконалення діяльності тренерів-викладачів з водних

видів спорту були досягнення юних плавців, підвищення рівня майстерності найсильніших спортсменів, поява нового покоління видатних спортсменів та інше. Водночас, незважаючи на успіхи спортсменів з водних видів спорту, в дитячо-юнацьких спортивних школах не вистачало тренерів-викладачів – фахівців з вищою освітою. Особливо це стосувалося Східного регіону України. Тому в цей період в Україні створювалися нові спеціальності, факультети та інститути фізичної культури і спорту. Так, у 1979 році в Харкові було відкрито спортивний факультет КДІФК (Київський державний інститут фізичної культури) (Пангелова, 2010).

У постанові Ради Міністрів Української РСР від 1981 року «Про подальше вдосконалювання підготовки спеціалістів з вищою і середньою спеціальною освітою без відриву від виробництва» йшлося про подальше вдосконалювання змісту освіти, розробку в 1981–1983 роках навчальних планів на основі підвищення значення фундаментальних наук у теоретичній та професійній підготовці спеціалістів, відображення в навчальних планах та програмах останніх досягнень науки, техніки та наукових основ управління (Про даліше, 1981).

Тоді ж було прийнято постанову Центрального Комітету Компартії України і Ради Міністрів Української РСР «Про засоби піднесення масовості фізичної культури і спорту в Українській РСР». У ній наголошувалось, зокрема, на необхідності забезпечення подальшого розвитку олімпійських видів спорту, поліпшення підготовки й перепідготовки вчителів фізичного виховання, тренерів, керівних працівників фізичної культури. У 1983 році Міністерством освіти Української РСР було розроблено нову програму з фізичної культури для учнів 4–10 класів середньої школи, а в 1984 році – введено залік з плавання для учнів четвертих класів загальноосвітніх шкіл Української РСР (Про введення, 1981: 3–7; Про даліше, 1981).

Розвиток фізичної культури в загальноосвітніх школах передбачав певні зміни в системі підготовки як учителів, так і тренерів. Наприкінці 80-х років дослідницею Н. Сінгіною було здійснено науковий пошук щодо вдосконалення педагогічної підготовки тренера в системі вищої фізкультурної освіти. У ході експерименту було проведено анкетування працюючих тренерів і студентів 4 курсу інституту фізичної культури та встановлено, що загалом студентами низько оцінюється якість своєї спеціально-педагогічної підготовки (нижче 4-х балів за п'ятибальною шкалою). Дослідницею було припущено й доведено, що формування педагогічних умінь передбачає

собою цілісний процес, головним компонентом у якому є усвідомлення значущості педагогічних знань і вмінь у діяльності тренера, а ефективність підготовки студентів інституту фізичної культури вбачалась у введенні в навчальний план такого освітнього компоненту, як «Педагогіка спорту», у збільшенні часу на практичні заняття, в досконалості опанування навичками аналізу нестандартних ситуацій тощо (Сінгіна, 1991).

Важливим показником перебудови вищої фізкультурної освіти в досліджуваній період та безпосередньо змін у системі підготовки тренерів-викладачів з водних видів спорту були відповідні трансформації у спорті. Була модифікована система організації та підготовки спортсменів у СРСР і, звичайно, в Україні: створювалися сучасні центри олімпійської підготовки, приділялось багато уваги підготовці спортивного резерву в контексті психологічної підготовки, збільшилось фінансування олімпійського спорту, пришвидшилось будівництво сучасних спортивних споруд тощо. Олімпійський спорт став складовою частиною спорту в СРСР, рівень майстерності найсильніших спортсменів зріс, в Україні з'явилося нове покоління видатних спортсменів. Успіх радянських спортсменів на багатьох змаганнях багато в чому був зумовлений спортивним потенціалом України (Пангелова, 2010).

Можна констатувати, що 80-ті роки ХХ століття характеризувалися стрімким розвитком галузі фізичної культури і спорту, а з ним і попитом на отримання в закладах вищої освіти кваліфікації тренера-викладача з водних видів спорту. Вагомий вплив на зміни в змісті підготовки тренерів-викладачів у закладах вищої освіти України в зазначеному десятиріччі мала низка чинників: прийняття нормативно-правових документів (постанова центрального Комітету Компартії України і Ради Міністрів Української РСР «Про засоби піднесення масовості фізичної культури і спорту в Українській РСР», постанова Ради Міністрів Української РСР «Про подальше вдосконалювання підготовки спеціалістів з вищою і середньою спеціальною освітою без відриву від виробництва», нова програма з фізичної культури для учнів 4–10 класів середньої школи); створення сучасних центрів олімпійської підготовки; збільшення фінансування олімпійського спорту; пришвидшення будівництва сучасних басейнів тощо.

У 1991 році Україну було проголошено незалежною демократичною державою. Цей період характеризується зниженням державного фінансування сфери освіти та фізичної культури і спорту, зміною висококваліфікованими тренерами та спортсменами

сфери діяльності та від'їздом професійних кадрів за кордон. Негативні наслідки, зумовлені проблемами в галузі фізичної культури, відображалися на підготовці тренерів-викладачів з водних видів спорту в закладах вищої освіти України й вимагали відповідного науково-методичного обґрунтування мети, завдань та організації їх вирішень.

У 1993 році було розроблено Державну національну програму «Освіта» (Україна ХХІ ст.). Незважаючи на певні недоліки програми, вона передбачала прогресивні тенденції та кардинальні зміни всієї системи освіти взагалі та галузі фізичної культури і спорту зокрема. Так, пріоритетними напрямками програми було визначено такі: створення системи педагогічної освіти, яка задовольняла б потреби суспільства в кваліфікованих педагогічних кадрах; забезпечення безперервної освіти педагогічних спеціалістів, підвищення їхнього професіоналізму та загальнокультурного рівня; суттєве вдосконалення інформаційного, методичного та наукового забезпечення педагогічної діяльності; розроблення та впровадження нової системи оцінювання підготовки педагогічних фахівців (Алексюк, 1998).

У тому ж році Верховна Рада прийняла закон України «Про фізичну культуру і спорт». Він визначив загальні правові, соціальні, економічні і організаційні основи фізичної культури і спорту та став юридичною основою для її розвитку (Збірник законів, 1974). У 2002 році було прийнято Закон України «Про вищу освіту» (у 2014 році розроблено та прийнято нову редакцію Закону України «Про вищу освіту») (Закон України, 2002). Відповідно до нових нормативно-правових вимог освітній процес повинен був мати за мету розвиток природних здібностей студента, розвиток його вміння навчатися впродовж усього життя, формування його як висококваліфікованого конкурентоспроможного фахівця.

Професійний розвиток фахівця фізкультурного профілю визначався уявленням майбутнього тренера-викладача про зміст та вимоги професійної діяльності, його готовністю до соціальної та професійної активності, а також до інноваційної діяльності в умовах інформаційно-освітнього простору (Гладуш, 2014).

Усі вищезазначені заходи мали призвести українську систему вищої освіти до інтеграції у загальноєвропейську. На початку ХХІ століття науковці А. Сват'єв та Г. Власова провели опитування студентів для визначення того, наскільки вони особисто оцінюють свій рівень готовності до діяльності за фахом у якості тренера-викладача. У процесі дослідження було здійснено анкету-

вання здобувачів закладів вищої освіти стосовно їхньої підготовленості до професійної діяльності. В анкетуванні брали участь 168 респондентів вищих навчальних закладів України, зокрема 77 студентів Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова, 43 студенти Львівського державного університету фізичної культури, 48 студентів Вінницького державного педагогічного університету. Опитування засвідчило незначну кількість майбутніх фахівців, які вважають себе підготовленими для діяльності в якості тренера-викладача. Отже, навіть самі здобувачі вищої освіти визнали свій низький рівень фахової підготовки. Дослідники переконані, що це зумовлено невідповідністю змісту і способів організації освітньої діяльності особливостям та тенденціям професійної діяльності в сучасних соціально-економічних умовах країни (Сват'єв, Власова, 2009: 191–194).

Можна погодитися, що зміст і організація освітнього процесу значно впливає на рівень фахової підготовки тренерів-викладачів. Звісно, вирішення зазначеного питання повинно ґрунтуватися на комплексному підході до визначення й оновлення змісту, застосування методів, форм і засобів навчання, що сприяє підвищенню ефективності означеного процесу. Однак майбутнім фахівцям необхідно також враховувати і специфіку спеціальності, та наскільки можливо більше приділяти уваги саморозвитку та самовдосконаленню.

Так, дослідники Т. Дорофєєва та О. Пилипко наголошують на тому, що безпосередню фахову підготовку фахівців фізичної культури і спорту здійснюють заклади вищої освіти. Втім, у сучасному світі спорту тренувальні та змагальні навантаження досягли такого рівня, що змушують тренерів здійснювати пошук нових шляхів удосконалення навчально-тренувального процесу (Дорофєєва, Пилипко, 2015: 60-63). Як наслідок, професійна діяльність тренерів-викладачів та їхня фахова підготовка передбачають безперервний постійний професійний розвиток, саморозвиток та самовдосконалення з використанням сучасних інноваційних технологій як в освітній, так і професійній діяльності.

Т. Кутек у статті «Особливості навчального процесу майбутніх фахівців галузі «Фізична культура і спорт» (2009) висвітлила результати дослідження щодо особливостей навчального процесу майбутніх фахівців галузі «Фізична культура і спорт». Дослідницею зазначено, що ефективність підготовки фахівців неможлива без удосконалення та прогнозування ефективності освітнього процесу, а одним із важливих кроків у цьому

є чітка структуризація змісту освітніх компонентів (Кутек, 2009).

На сучасному етапі розвитку суспільства зміст підготовки тренерів-викладачів з водних видів спорту в закладах вищої освіти України визначається, перш за все, Стандартами вищої освіти за спеціальністю 017 «Фізична культура і спорт» для першого (бакалаврського) та для другого (магістерського) рівнів вищої освіти. Стандартами визначено перелік компетентностей, якими зумовлено відповідний набір освітніх компонентів. Заклад вищої освіти встановлює перелік освітніх компонентів, практик та інших видів освітньої діяльності, для набуття визначених Стандартом компетентностей (Про затвердження, 2019; Про затвердження, 2021: 10).

Як бачимо, початок ХХІ століття щодо проблеми розвитку змісту підготовки тренерів-викладачів з водних видів спорту в закладах вищої освіти України характеризується такими тенденціями: стрімкими змінами в нормативно-правовому забезпеченні галузі фізичної культури і спорту; пошуком нових шляхів удосконалення навчально-тренувального процесу; значним представленням вітчизняних спортсменів з водних видів спорту на світовій арені тощо.

Висновки. Таким чином, розвиток змісту підготовки тренерів-викладачів з водних видів спорту

в закладах вищої освіти України в другій половині ХХ – на початку ХХІ століття відбувався під впливом низки соціально-історичних та педагогічних чинників, а саме: політики керівних сил суспільства; потреби суспільства в розвитку робочої сили; залучення широких мас до розвитку фізичної культури та спорту; дефіциту кадрів з фізичної культури з вищою освітою; розвитку науки і техніки, що супроводжувався появою нових ідей, теорій і докорінними змінами в техніці й технології; введення в загальноосвітніх школах заліку з плавання; розвитку водних видів спорту; відновлення та побудови нових басейнів; методологічних позицій вчених; удосконалення навчально-методичного забезпечення процесу підготовки тренерів-викладачів з водних видів спорту; збільшення кількості закладів вищої освіти фізкультурного профілю; зміни тенденцій для відбору освітніх компонентів та інших факторів.

Проведене дослідження підтверджує, що прогресивні перетворення супроводжувалися низкою негативних тенденцій у підготовці тренерів-викладачів з водних видів спорту в закладах вищої освіти України протягом другої половини ХХ – початку ХХІ століття). Однак історичний досвід загалом дасть змогу визначити ефективні шляхи вдосконалення змісту підготовки тренерів-викладачів з водних видів спорту в закладах вищої освіти України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Алексюк А. М. Педагогіка вищої освіти України: Історія. Теорія : підруч. для студ., аспірантів та мол. викладачів вищ. навч. закл. Київ : Либідь, 1998. С. 247–254.
2. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод., допов. та CD) / уклад. і гол. ред. В. Т. Бусел. Київ ; Ірпінь : ВТФ «Перун», 2007. 17 с.
3. Гладуш В. А., Лисенко Г. І. Педагогіка вищої школи: теорія, практика, історія : навч. посіб. Дніпропетровськ : ТОВ «Роял Принт», 2014. С. 327–378.
4. Гончаренко Семен. Український педагогічний словник. Київ : Либідь, 1997. 376 с.
5. Дорофєєва Т. І., Пилипко О. О. Використання засобів загальної та спеціальної фізичної підготовки у річному циклі підготовки студентів вищих навчальних закладів, які тренуються у секції спортивного плавання. *Слобожанський науково-спортивний вісник*. 2015. № 1(45). С. 60–63.
6. Закон України «Про вищу освіту». Науково-практичний коментар / за заг. ред. В. Г. Кременя. Київ, 2002. 323 с.
7. Закон України «Про фізичну культуру та спорт». Київ : ВППДКНТ, 1994. 23 с.
8. Збірник законів Української РСР і указів Президії Верховної Ради Української РСР 1938–1973. Т. 1. Київ, Політвидав України, 1974.
9. Комуністична партія Радянського Союзу в резолюціях і рішеннях з'їздів, конференцій і пленумів ЦК. 1898–1971. Пер. з рос. вид. За заг. ред. П. М. Федосєєва і К. У. Черненко. Київ, Політвидав України, 1981, Т. 9. 1966–1968. 501 с.
10. Кутек Т. Особливості навчального процесу майбутніх фахівців галузі «Фізична культура і спорт». *Молода спортивна наука України* : зб. наук. пр. з галузі фіз. культури та спорту. Львів, 2000. Вип. 13. Т. 4. С. 90–94.
11. Пангелова Н. Є. Історія фізичної культури : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. 2-ге вид. Київ : Освіта України, 2010. С. 213–249.
12. Плавание : учеб. пособие по тренировке для юношеских спортивных коллективов / под ред. Н. А. Бутовича. Москва : Физкультура и спорт, 1963. С. 5–19.
13. Плавание : учебник / под ред. Б. Н. Никитского. Москва : Просвещение, 1967. С. 22–47.
14. Про введення заліку з плавання для учнів четвертих класів загальноосвітніх шкіл Української РСР : наказ Міністерства освіти СРСР від 19 вересня 1984 р. № 304/1300. *Збірник наказів та інструкцій Міністерства освіти Української РСР*. 1984. листопад (№ 22). С. 3–7.
15. Про дальше вдосконалення підготовки спеціалістів з вищою і середньою спеціальною освітою без відриву від виробництва : Постанова Ради міністрів Української РСР від 2 липня 1981 р. № 354. *Зібрання постанов уряду УРСР*. 1981. № 9. Ст. 74.

16. Про дальше піднесення масовості фізичної культури і спорту в Українській РСР : Постанова Центрального комітету Компартії України і Ради міністрів української РСР від 16 жовтня 1981 р. № 518. *Зібрання постанов уряду УРСР*. 1981. № 11. Ст. 82.

17. Про затвердження стандарту вищої освіти за спеціальністю 017 «Фізична культура і спорт» для першого (бакалаврського) рівня вищої освіти : Наказ МОНУ від 24 квітня 2019 р. № 567. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishcha-osvita/zatverdzeni%20standarty/2019/04/25/017-fizichna-kultura-i-sport-bakalavr.pdf> (дата звернення: 01.10.2021).

18. Про затвердження стандарту вищої освіти за спеціальністю 017 «Фізична культура і спорт» для другого (магістерського) рівня вищої освіти : Наказ МОН від 11 травня 2021 р. № 516. URL: http://osvita.ua/legislation/Vishya_osvita/82458/ (дата звернення: 01.10.2021).

19. Рошупкін Г. В. Нові рубежі науки з фізичного виховання. *Теорія і практика фізичного виховання і спорту*. Київ : Здоров'я. 1968. С. 3–5.

20. Святий А. В., Власова Г. С. Особливості підготовки майбутнього тренера-викладача до професійної діяльності у вищих навчальних закладах. *Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту*, 2009, № 10. С. 191–194.

21. Сингіна Н. Ф. Особенности педагогической подготовки тренера в системе высшего физкультурного образования : автореф. дисс. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Москва, 1991. 24 с.

REFERENCES

1. Aleksyuk A. M. (1988). *Pedahohika vyshchoi osvity Ukrainy: Istoriia. Teoriia* [Pedagogy of higher education in Ukraine: History. Theory: textbook. for students, graduate students and young people]. Kyiv: Lybid, 1998. S. 247–254 [in Ukrainian].

2. Busel V. T. (Eds.). (2007). *Velykyi tлумachnyi slovnyk suchasnoi ukrainskoi movy* [Large explanatory dictionary of the modern Ukrainian language]. K.; Irpin: VTF “Perun”, 2007. 17 s. [in Ukrainian].

3. Hladush V. A., Lysenko H. I. (2014). *Pedahohika vyshchoi shkoly: teoriia, praktyka, istoriia : navch. posib.* [Pedagogy of higher school: theory, practice, history: textbook. way]. Dnipropetrovsk : TOV “Roial Prynt”, 2014. S. 327–378 [in Ukrainian].

4. Honcharenko Semen (1997). *Ukrainskyi pedahohichnyi slovnyk* [Ukrainian pedagogical dictionary]. Kyiv: Lybid, 1997. 376 s. [in Ukrainian].

5. Dorofieieva T. I., Pylypko O. O. (2015). *Vykorystannia zasobiv zahalnoi ta spetsialnoi fizychnoi pidhotovky u richnomu tsykli pidhotovky studentiv vyshchyykh navchalnykh zakladiv, yaki trenuiutsia u sektsii sportyvnoho plavannia* [The use of general and special physical training in the annual cycle of training students of higher educational institutions who train in the section of sport swimming]. *Slobozhanskyi naukovy-sportyvnyi visnyk*. 2015. № 1(45). S. 60–63. [in Ukrainian].

6. Kremenya V. H. (Eds.). (2002). *Zakon Ukrainy “Pro vyshchu osvitu*” [Law of Ukraine “On Higher Education”]. *Naukovo-praktychnyi komentar / za zah. red. V. H. Kremenya*. K., 2002. 323 s. [in Ukrainian].

7. *Zakon Ukrainy “Pro fizychnu kulturu ta sport*” [Law of Ukraine “On Physical Culture and Sports”]. Kyiv : VPPDKNT, 1994. 23 s. [in Ukrainian].

8. *Zbirnyk zakoniv Ukrainiskoi RSR i ukaziv Prezydii Verkhovnoi Rady Ukrainiskoi RSR 1938–1973* [Collection of laws of the Ukrainian SSR and decrees of the Presidium of the Verkhovna Rada of the Ukrainian SSR 1938–1973]. T. 1. K., Polityvydav Ukrainy, 1974. [in Ukrainian].

9. *Komunistychna partiia Radianskoho Soiuzu v rezoliutsiakh i rishenniakh zizdiv, konferentsii i plenumiv TsK. 1898–1971.* [The Communist Party of the Soviet Union in the resolutions and decisions of congresses, conferences and plenums of the Central Committee. 1898–1971.]. Per. z ros. vyd. Za zah. red. P. M. Fedosieieva i K. U. Chernenka. K., Polityvydav Ukrainy, 1981, T. 9. 1966–1968. 501 s. [in Ukrainian].

10. Kutek T. (2009). *Osoblyvosti navchalnoho protsesu maibutnikh fakhivtsiv haluzi “Fizychna kultura i sport*” [Features of the learning process of future industry professionals “Physical culture and sport”] *Moloda sportyvna nauka Ukrainy : zb. nauk. pr. z haluzi fiz. kultury ta sportu*. L. 2000. Vyp. 13. T. 4. S. 90–94 [in Ukrainian].

11. Panhelova N. Ye. (2010). *Istoriia fizychnoi kultury* [History of physical culture] navch. posib. dlia stud. vyshch. navch. zakl. 2-he vyd. Kyiv : Osvita Ukrainy, 2010. S. 213–249 [in Ukrainian].

12. Butovich N. A. (Eds.). (1963). *Plavanie* [Swimming] ucheb. posobie po trenirovke dlya yunosheskih sportivnykh kollektivov. M. : Fizkultura i sport, 1963. S. 5–19 [in Russian].

13. *Nykytskoho B. N. (1967). Plavanye* [Swimming] uchebnyk / pod red. B. N. Nykytskoho. M.: Prosveshchenye, 1967. S. 22–47 [in Russian].

14. *Pro vvedennia zaliku z plavannia dlia uchniv chetvirtykh klasiv zahalnoosvitnikh shkil Ukrainiskoi RSR* [On the introduction of a swimming test for fourth-graders of secondary schools of the Ukrainian SSR] *nakaz Ministerstva osvity SRSR vid 19.09.1984 r. № 304/1300. Zbirnyk nakaziv ta instruktsii Ministerstva osvity Ukrainiskoi RSR. 1984. lystopad (№ 22). S. 3–7* [in Ukrainian].

15. *Pro dalshe vdoskonalennia pidhotovky spetsialistiv z vyshchoiu i serednoiu spetsialnoiu osvitoiu bez vidryvu vid vyrobnytstva* [On the further improvement of the training of specialists with higher and secondary special education without separation from work] *Postanova Rady ministriv Ukrainiskoi RSR vid 2 lyupnia 1981 r. № 354. Zibrannia postanov uriadu URSR. 1981. № 9. St. 74* [in Ukrainian].

16. *Pro dalshe pidnesennia masovosti fizychnoi kultury i sportu v Ukrainiskii RSR* [On the further rise of mass physical culture and sports in the Ukrainian SSR] *Postanova Tsentralnogo komitetu Kompartii Ukrainy i Rady ministriv ukrainiskoi RSR vid 16 zhovtnia 1981 r. № 518. Zibrannia postanov uriadu URSR. 1981. № 11. St. 82.* [in Ukrainian].

17. Pro zatverdzhennia standartu vyshchoi osvity za spetsialnistiu 017 “Fizychna kultura i sport” dlia pershoho (bakalavrskoho) rivnia vyshchoi osvity: [On approval of the standard of higher education in the specialty 017 “Physical Culture and Sports” for the first (bachelor’s) level of higher education] Nakaz MONU vid 24.04.2019 r. № 567. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishcha-osvita/zatverdzeni%20standarty/2019/04/25/017-fizichna-kultura-i-sport-bakalavr.pdf> (data zvernennia: 01.10.2021) [in Ukrainian].

18. Pro zatverdzhennia standartu vyshchoi osvity za spetsialnistiu 017 “Fizychna kultura i sport” dlia druhoho (mahisterskoho) rivnia vyshchoi osvity [On approval of the standard of higher education in the specialty 017 “Physical Culture and Sports” for the second (master’s) level of higher education] Nakaz MON № 516 vid 11.05.2021 roku. URL: http://osvita.ua/legislation/Vishya_osvita/82458/ (data zvernennia: 01.10.2021) [in Ukrainian].

19. Roshchupkin H. V. (1968). Novi rubezhi nauky z fizychnoho vykhovannia. Teoriia i praktyka fizychnoho vykhovannia i sportu [New frontiers of science in physical education. Theory and practice of physical education and sports]. K. : Zdorovia. 1968. S. 3–5 [in Ukrainian].

20. Svatiev A. V., Vlasova H. S. (2009). Osoblyvosti pidhotovky maibutnoho trenera-vykladacha do profesiinoy diialnosti u vyshchyykh navchalnykh zakladakh [Features of preparation of the future trainer-teacher for professional activity in higher educational institutions] *Pedahohika, psykholohiia ta medyko-biolohichni problemy fizychnoho vykhovannia i sportu*, 2009, № 10. S. 191–194 [in Ukrainian].

21. Singina N. F. (1991). Osobennosti pedagogicheskoy podgotovki trenera v sisteme vysshego fizkulturnogo obrazovaniya [Features of preparation of the future trainer-teacher for professional activity in higher educational institutions] avtoref. ... dis. ... kand. ped. nauk : 13.00.04. Moskva, 1991. 24 s. [in Russian].